

En döende planet och ett övergivet folk

Den mellanstatliga panelen för klimatförändringar (IPCC) bildades 1988 för att förse beslutsfattare med rigorösa bedömningar av klimatvetenskapen. Dess rapporter är försiktiga, förhandlade dokument: varje ord i *Sammanfattning för beslutsfattare* måste godkännas inte bara av forskare utan också av regeringar – inklusive de som är mest investerade i fossila bränsleekonomier. Denna process har gett världen kunskap, men också illusioner: en känsla av att katastrofen är avlägsen, osäkerheten fortfarande stor och att tiden fortfarande finns.

Sanningen är en annan. De effekter som IPCC förutspådde för slutet av detta århundrade är redan här. Mänskligheten står inte inför ett framtida hot utan lever igenom den kollaps som en gång ansågs tillhöra morgondagen.

Och klimatnedbrytningen är inte det enda området där denna blindhet avslöjas. **Sedan slutet av 2023 har den pågående förstörelsen av Gaza blottat samma oförmåga att möta verkligheten: samma vägran att erkänna brott när de sker, samma rättfärdiganden för det oförsvarbara, samma tystnad där samvete krävs.** Precis som med klimatet behandlas det som oundvikligt som i själva verket är en process – en process som skulle kunna stoppas, men som istället tillåts accelerera.

En döende planet och ett övergivet folk är inte isolerade tragedier. De är symtom på en enda civilisationssjukdom: en vilja att offra sanning, rättvisa och själva livet för att bevara illusionen av kontroll.

Där verkligheten har sprungit förbi prognoserna

Uppgifterna är tydliga: IPCC har konsekvent underskattat hastigheten och allvaret i klimatförändringarna. Även om dess prognoser generellt har pekat i rätt riktning har verkligheten sprungit förbi dem, ibland med årtionden.

Arktisk havsis

- **Prognos:** IPCC:s första utvärderingsrapport (1990) antydde att stora minskningar av sommaren arktisk havsis skulle ske mot slutet av 2000-talet.
- **Verklighet:** År 2020 hade omfattningen av sommaren havsis minskat med cirka 40 % jämfört med 1979. Nästan isfria somrar förväntas nu inom de närmaste två decennierna. Arktis värms upp fyra gånger snabbare än det globala genomsnittet.
- **Referens:** National Snow and Ice Data Center; Notz & Stroeve (2016); IPCC AR6 (2021).

Globala temperaturer

- **Prognos:** Den andra utvärderingsrapporten (1995) förutspådde en uppvärmning på 0,1–0,2 °C per decennium.

- **Verklighet:** Sedan 1980 har globala ytvattentemperaturer stigit med cirka 0,2 °C per decennium. De senaste åtta åren har varit de varmaste som registrerats.
- **Referens:** NASA; NOAA; Världsmeteorologiska organisationen (WMO).

Värmeböljor

- **Prognos:** Den tredje utvärderingsrapporten (2001) angav att mer frekventa och intensiva värmeböljor var sannolika mot slutet av 2000-talet.
- **Verklighet:** Värmeböljan i Europa 2003, värmeböljan i Ryssland 2010 och värmekupolen i nordvästra Stillahavsområdet 2021 var så extrema att attributionsstudier drog slutsatsen att de skulle ha varit praktiskt taget omöjliga utan antropogen uppvärmning.
- **Referens:** Otto et al. (2021); Philip et al. (2021).

Havsnivåhöjning

- **Prognos:** Den fjärde utvärderingsrapporten (2007) förutspådde en havsnivåhöjning på 18–59 cm till 2100, men uteslöt uttryckligen snabba isdynamiker.
- **Verklighet:** Den observerade höjningen överträffar redan medelprognoserna, och nuvarande uppskattningar tyder på att en höjning på cirka 1 meter till 2100 är sannolik.
- **Referens:** IPCC AR6 (2021); DeConto et al. (2021).

Isar

- **Prognos:** Tidigare rapporter antydde att isarna på Grönland och Antarktis skulle förbli i stort sett stabila i århundraden.
- **Verklighet:** Båda förlorar nu massa snabbt. Enbart Grönland förlorar cirka 278 gigaton is årligen, och västra Antarktis visar accelererande reträtt.
- **Referens:** IMBIE (2020); Shepherd et al. (2018).

Permafrost och metan

- **Prognos:** Betydande utsläpp från permafrost och metanklatrater ansågs vara en avlägsen möjlighet, flera århundraden bort.
- **Verklighet:** Metankoncentrationerna har stigit kraftigt sedan 2007 (~12 ppb/år). Bubblande metansjöar i Sibirien och tinande permafrost i Alaska och Kanada visar att destabilisering redan har börjat.
- **Referens:** NOAA; Walter Anthony et al. (2016).

Havens värmeinnehåll

- **Prognos:** Modeller förutspådde stadiga ökningar, men med stor osäkerhet.
- **Verklighet:** Haven har absorberat mer än 230 zettajoule värme sedan 1980, med de senaste åren som visar rekordbrytande ökningar som överträffar modellgenomsnitt.
- **Referens:** Cheng et al. (2023).

Extrema nederbörd

- **Prognos:** AR4 (2007) varnade för att kraftiga nederbördshändelser sannolikt skulle intensifieras senare under århundradet.
- **Verklighet:** Katastrofala översvämningar har redan inträffat – Pakistan 2010 och 2022, Centraleuropa 2021 och upprepade gånger i Mellanvästra USA – med intensiteter långt bortom historiska baslinjer.
- **Referens:** IPCC AR6 (2021); Lau et al. (2022).

Atlantens meridionala cirkulation (AMOC)

- **Prognos:** AR4 antydde att försvagning kunde ske över århundraden.
- **Verklighet:** Observationer visar att AMOC nu är på sin svagaste nivå på minst ett millennium. Tidiga varningsindikatorer pekar på en möjlig kollaps inom decennier.
- **Referens:** Caesar et al. (2021); Boers (2021).

Skogsbränder

- **Prognos:** Tidiga IPCC-rapporter nämnde brandrisken endast i förbigående.
- **Verklighet:** Australiens svarta sommar (2019–20), megabränder i Kalifornien och massiva bränder i Sibirien, Grekland och Kanada avslöjar brandbeteenden långt bortom 1900-talets normer.
- **Referens:** Abatzoglou & Williams (2016).

Ekosystemkollaps

- **Prognos:** TAR (2001) förutspådde förändringar i arters utbredningsområden och förlust av biologisk mångfald senare under århundradet.
- **Verklighet:** Migrationer mot polerna och uppåt i höjd är redan dokumenterade. Korallrev, som en gång förväntades försämrats gradvis, har förlorat hälften av sin täckning på bara tre decennier.
- **Referens:** Parmesan & Yohe (2003); Hughes et al. (2018); IPCC AR6 (2021).

Glaciärreträtt

- **Prognos:** FAR (1990) förväntade en långsam och stadig reträtt.
- **Verklighet:** Tusentals bergsglaciärer har redan försvunnit, och många fler förväntas försvinna helt inom decennier.
- **Referens:** Zemp et al. (2019); IPCC SROCC (2019).

Havsförsurning

- **Prognos:** AR4 (2007) noterade försurning som en oro, men utan stark betoning.
- **Verklighet:** Havens pH sjunker snabbare än väntat, vilket hotar skaltillverkande organismer, korallrev och fiskerier.
- **Referens:** Doney et al. (2020).

Kolsänkor

- **Prognos:** Modeller antog att naturliga sänkor (hav och skogar) skulle fortsätta att absorbera ungefär hälften av de antropogena CO₂-utsläppen under århundradet.
- **Verklighet:** Observationer visar en försvagad kapacitet. NASA:s OCO-2-satellit avslöjade att 2023 hade den svagaste landsänkan på två decennier. Delar av Amazonas är redan netto koldioxidkällor.
- **Referens:** Gatti et al. (2021); NASA OCO-2.

Jordens energibalans

- **Prognos:** En gradvis ökning förväntades.
- **Verklighet:** Satellitdata visar att jordens energibalans har fördubblats sedan 2005 och nådde ~1 W/m² 2023 – dubbelt så mycket som IPCC:s "bästa uppskattning".
- **Referens:** Loeb et al. (2021).

Slutsatsen är oundviklig: världen rör sig inte *snabbare än vetenskapen*, utan *snabbare än IPCC:s försiktiga konsensus*.

Den vetenskapliga metoden och landningsbanan

Den vetenskapliga metoden kräver att när prognoser misslyckas måste hypoteser justeras. Ändå har klimatvetenskapen, även om förändringens riktning varit korrekt, konsekvent underskattat hastigheten och allvaret. Istället för att kraftfullt omkalibrera tvekar IPCC-rapporterna: "lågt förtroende", "medelgod överensstämmelse", "mycket sannolikt till 2100". Detta språk tjänar politisk konsensus men förråder vetenskaplig brådska.

Konsekvensen är dödlig. Beslutsfattare och allmänheten försäkras om att det fortfarande finns tid, när den säkra stoppsträckan i själva verket är borta.

Klimatförändringar utspelar sig inte på papper; det är en landning med höga insatser.

- **Flygplanet:** mänsklig civilisation, tyngd av fossila bränslens tröghet.
- **Landningsbanan:** koldioxidbudgeten – förkortad av utsläpp, försvagad av sänkor, underskattade återkopplingar.
- **Bromsarna:** mildring och anpassning, trubbad av politiska förseningar.
- **Piloterna:** valda ledare, som läser instrumenten fel, överskattar landningsbanan och underskattar bromseffekten.

Vid flygolyckor leder illusioner om marginaler till att landningsbanan överskrids. I klimatet gäller samma dynamik. Illusioner om koldioxidbudget och sänkors motståndskraft har lett oss till kanten av överskridande. Vi kanske redan har passerat punkten utan återvändo.

Kraschen betyder inte nödvändigtvis utrotning, men den kommer att innebära kaskadfel i de system som upprätthåller oss – mat, vatten, hälsa, säkerhet, stabilitet.

Klimat, hyckleri och förtal av förvalterskap

Det moraliska misslyckandet med klimatförnekelse och politiskt våld är inte separata. De korsar varandra på sätt som avslöjar djupet av mänsklighetens hyckleri. Västerländska re-

geringar och medier demoniserar ofta muslimer som ett hot och stämplar dem som "terrorister". Ändå är det samma länder som destabiliserar jordens klimat, vilket gör stora delar av världen – särskilt i muslimskt dominerade regioner i Mellanöstern, Nordafrika och Sydasiens – alltmer obeboeliga.

Ironin är slående. Utsläppen av växthusgaser per capita i många muslimska länder är bara en bråkdel av dem i väst. Många samhällen i dessa regioner lever närmare hållbarhet än industrialiserade samhällen, antingen av nödvändighet eller design. Och inom islam är *khalifa* – förvalterskap över skapelsen – en kärnvärdering. Den insisterar på att mänskligheten är betrodd att ta hand om jorden, inte tillåten att plundra den. Denna etik är helt oförenlig med ett system som offerar skogar, hav och atmosfären för kortsiktig vinst.

När västerländska nationer kallar dem med mindre fotavtryck för "terrorister" medan deras egna ekonomier driver planetens kollaps, är det bokstavligen krukans svarta. Ännu värre, det avslöjar en djupare ångest: värdena för förvalterskap och återhållsamhet är ett hot mot en utvinnande ordning byggd på förnekelse, konsumtion och dominans. **Historien kommer att döma vilka som var terroristerna.**

Slutsats

IPCC har gett mänskligheten ovärderlig kunskap, men genom att dölja sina varningar bakom försiktig konsensus har det gett beslutsfattare en illusion av tid som inte längre finns. Vi är passagerare på ett flygplan vars piloter har misstolkat instrumenten, överskattat landningsbanan och underskattat banans glatthet. En krasch är nu det mest sannolika resultatet.

Men även detta missar den djupare sanningen. Värdet av mänsklighetens överlevnad vilar inte bara på om vi kan hålla klimatet stabilt. Det vilar också på om vi kan hålla vår moraliska kompass intakt. **Förstörelsen av Gaza, som pågått sedan slutet av 2023, visar samma patologi som klimatkrisen: grymheter som behandlas som oundvikliga, processer som kunde stoppas men istället tillåts accelerera.** Samma blindhet som bedövar vår respons på stigande hav och brinnande skogar bedövar också vår respons på mänskligt lidande när det är politiskt obekvämt.

Om vi inte försvarar de sårbara, om vi inte avvisar grymheter, vad försöker vi då egentligen bevara i kampen mot klimatkrisen? En civilisation som gratulerar sig själv medan den förråder både planeten och dess folk förtjänar inte att bestå.

Klimatkrisen visar att vi inte kan se den fysiska landningsbanan tydligt. Gaza visar att vi inte heller kan se den moraliska landningsbanan. Tillsammans vittnar de om att överskridandet inte bara är nära förestående – det är redan igång. Båda är processer, båda kan fortfarande stoppas, men bara om mänskligheten finner det mod den hittills har vägrat att visa.